

Boekbesprekingen

J. A. van Kemenade, N. A. J. Lagerweij, J. M. C. Leune, J. M. M. Ritzen (red.), *Onderwijs: bestel en beleid 3. Onderwijs in ontwikkeling*, Wolters-Noordhoff B.V., Groningen, 1987, 485 pag., f75,-, ISBN 90 01 46683 4.

Het in 1981 goed onthaalde gelijknamige boek, toen geschreven door vijf auteurs, is niet slechts geactualiseerd, maar ook uitgebreid en als een nieuwe driedelige serie heruitgegeven. Ruim twintig auteurs hebben hieraan een bijdrage geleverd. Diverse aspecten werden toegevoegd. Een volledig beeld van het Nederlandse onderwijsbestel en -beleid was daarvan het resultaat.

In het hier besproken derde deel wordt gehandeld over de ontwikkelingen in het onderwijs. Het volgt op een eerste deel over de hoofdlijnen van het onderwijsbestel, en op een tweede deel over de verschillen verbanden tussen onderwijs en samenleving. Ook in het derde deel staat het macroniveau van het onderwijs centraal, d.w.z. het bestel als zodanig en zijn relaties met de sociale omgeving. Wat de problematiek betreft van het onderwijsleerproces en van de individuele school als organisatie eenheid wordt naar andere, overigens voldoende bruikbare, literatuur verwezen.

De inhoudsopgave kondigt acht hoofdstukken aan, op naam van verschillende auteurs. Inleidend daarop signaleert Van Kemenade o.m. dat het onderwijsbestel kampt met kwantitatieve én kwalitatieve problemen, die tot een crisis van dat bestel zouden kunnen leiden (of reeds hebben geleid). Hij benaamt ze zeer kernachtig en wijst op de dominante betekenis ervan voor de ontwikkeling van het onderwijs en van het onderwijsbeleid in de komende decennia. Pasklare oplossingen worden niet geformuleerd. Wel wordt realistisch een richting aangeduid die op zijn minst kan worden verwacht m.b.t. het onderwijsbestel in alle geïndustrialiseerde landen.

In een eerste hoofdstuk plaatst Dodde de structurele en inhoudelijke evolutie van het Nederlandse onderwijs in een relevant sociaal-economisch en politiek kader. Evenveel aandacht besteedt hij aan het belang van een levens- en wereldbeschouwing voor de keuze van de leerstof (kennis en kunde) en van de attitudes. Zijn verhaal staat in het teken van een structurele en inhoudelijke integratiebeweging als een reactie op een eeuwenlange ontwikkeling van steeds meer doorgedreven differentiëring van het

schoolstelsel. Een lange weg wordt afgelegd: vanaf de romanisering tot op heden. Of de integratiebeweging zal doorgaan is voor Dodde blijkbaar nog niet met zekerheid te beantwoorden. De twijfel neemt toe wanneer men de auteur ziet afsluiten met een hoopgevend citaat uit 1976 toen de politieke wind nog uit een andere richting waaide.

Lagerweij handelt in een tweede hoofdstuk over de 'Theorie van de onderwijsvernieuwing'. Zeer overzichtelijk en helder geeft hij een schets van de (ook internationale) evolutie die zich in het denken heeft voltrokken op het terrein van de onderwijsinnovatie. In de analyse van het fenomeen en van het concept 'onderwijsverandering' wordt gehandeld over de definitie, over de relatie tot de 'kwaliteit' van het onderwijs en over de vele determinanten die bij onderwijsinnovatie een rol (kunnen) spelen. Nadat Lagerweij heeft beschreven hoe en waardoor de invoering van vernieuwingen tot stand kon komen, behandelt hij een meer recente onderzoekslijn die zich richt op de 'effectiviteit' van scholen. Daarbij wordt terzelfdertijd gewezen op een analoge onderzoekslijn die als 'schoolimprovement' wordt aangeduid. Vervolgens wordt ingegaan op diverse aspecten die een rol spelen wanneer vernieuwingen op grote schaal worden verspreid. Ten slotte sluit Lagerweij zich aan bij de kritiek op het 'falend paradigma'. Constructief en creatief probeert hij nieuwe wegen aan te duiden die voordelig kunnen zijn zowel voor de onderwijsvernieuwing als voor de theorievorming dienaangaande.

In een derde hoofdstuk worden de hedendaagse verworvenheden (na 1945) inzake onderwijskunde, -vernieuwing, gevoerde beleid en inzake de wetenschappelijking van het onderwijs vergeleken met de situatie bij het begin en gedurende de eerste helft van onze eeuw. De auteurs (Franssen en Lagerweij) willen aantonen (althoewel nog voorlopig en tentatief) hoe de huidige situatie in Nederland is voorbereid door voornamelijk de reformpedagogiek en door enkele Nederlandse voortrekkers met exemplarische betekenis, die in de periode 1900-1940 de onderwijsvernieuwing hebben gedragen. Drie pioniers treden zodoende op de voorgrond, nl. Boeke, Kohnstamm en Van Gelder. De auteurs laten deze pioniers fungeren als schakelfiguren tussen de onderwijsvernieuwing van vóór en ná 1945. In hun 'Nabeschouwing' merken ze op dat men uit de ideeën van deze drie figuren geen rechtlijnige voortzetting kan afleiden. Een meer diepgaande studie is nodig om de (meer dan drie kwart eeuw lange) beïnvloedingslijnen m.b.t. onderwijsvernieuwing met grotere precisie te kunnen traceren. Toch bevat dit hoofdstuk de verdienste met zeer waardevolle par-

tiële analyses hierop vooruit te lopen, én aldus wellicht het nog nodige historische onderzoek dienaangaande te bespoedigen.

De volgende hoofdstukken (van vier tot en met acht) zijn gewijd aan de diverse vormen van onderwijs in Nederland: Koster over 'Basisonderwijs', Dumont over 'Van buitengewoon onderwijs naar speciaal onderwijs', Karstanje over 'Voortgezet onderwijs', Stoelinga over 'Hoger onderwijs' en ten slotte De Vries over 'Volwasseneneducatie'. Hierbij komen telkens zowel de historische als de meest recente ontwikkelingen zeer uitvoerig aan de orde.

Elk hoofdstuk sluit af met een hanteerbare lijst van relevante bibliografie. Achteraan in het boek wordt een lijst opgenomen van de in de hoofdstukken gebruikte afkortingen (het zijn er slechts (?) 124 – nog net niet overdreven voor Nederland!). Ten slotte wordt de waarde van deze zeer goed verzorgde uitgave verhoogd door het opnemen achtereenvolgens van een personenregister, een curriculum vitae van de (negen) auteurs, en een zakenregister van de drie delen van het gehele 'Onderwijs: bestel en beleid'.

Nog meer dan zijn voorganger is dit werk (in het geheel van de trilogie) een merkwaardig monument in het zich uitdijend landschap van de (nog jonge) onderwijskunde. Nu reeds blijkt deze waardering en algemene erkenning uit de talrijke citeringen en uit de bruikbaarheid voor opleiding en verder onderzoek. Uiteraard blijft actualisering van de besproken thema's een noodzaak voornamelijk wat betreft de hoofdstukken over de onderwijsvormen. Toch ontsnappen bijna alle hoofdstukken reeds in grote mate aan het verdampingsproces waaraan té uitsluitend actuele analyses onderhevig zijn. Voornamelijk de eerste drie hoofdstukken maar ook grote delen van de daaropvolgende hoofdstukken, planten zich diep in historische gronden. Hierdoor zullen ook komende generaties leergierig moeten opkijken naar dit monument. Ten slotte willen we opmerken dat de bruikbaarheid van dergelijke grootse uitgaven nog zou toenemen indien ook het Nederlands sprekende deel van België meer zou worden betrokken bij de inhoud van, althans bepaalde, hoofdstukken. Ongetwijfeld kan deze suggestie van toepassing zijn op de eerste drie hoofdstukken, maar wellicht ook op bepaalde onderdelen van de hoofdstukken over de onderwijsvormen. Op grond van vele ervaringen weten we dat de onderlinge beïnvloeding toeneemt, niet slechts tussen de 'Nederlands sprekende gebieden van Europa', maar ook tussen alle EG-landen (en ruimer nog tussen de landen van de OESO). Misschien kan deze gedachte inspirerend zijn voor de volgende actualisering en 'uitbreiding' van 'Onderwijs: bestel en beleid'.

W. Wielemans

Lagerweij, N. A. J. & J. F. Vos (red.),

Onderwijskunde: een inleiding.

Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987, 328 pag., f49,50, ISBN 90 01 51920 2.

In dit boek geven de redacteuren en hun tien mede-auteurs een inleidend overzicht van het brede terrein der interdisciplinaire onderwijskunde gericht op een breed publiek en 'studenten in de onderwijswetenschappen', toch wel wat moeilijk verenigbare doelgroepen.

Tussen het Woord vooraf en het inleidend eerste hoofdstuk en het Nawoord van de redacteuren bevinden zich twaalf hoofdstukken geschreven door auteurs wier expertise borg staat voor een deskundige inleiding in de diverse deeldisciplines. Alle hoofdstukken volgen een redactionele formule die aldus is te omschrijven: een vaak prikkelende, praktijkna-bije 'eye opener' ter inleiding; ontwikkelingen en verschillen in opvattingen in theorie en onderzoek en een verslag van de resultaten van het laatste; de recente stand van zaken en voorziene toekomstige ontwikkelingen; beroepsperspectieven binnen de deeldiscipline, gevolgd door geannoteerde aanbevo-len literatuur en een lijst van literatuur waaraan in het hoofdstuk gerefereerd werd (in die verwijzingen zitten nog wel wat te verbeteren fouten). Het boek als geheel sluit met een personen- en een zakenregi-ster en de curricula vitae der auteurs. De redelijk veelvuldige verwijzingen in de hoofdstukken naar andere hoofdstukken verhogen de consistentie van het geheel. Goed redactioneel werk!

Het boek bestaat uit twee delen: *Basisdisciplines*: de hoofdstukken 2. Onderwijspedagogiek (Carpay), 3. Onderwijs sociologie (Meijnen) en 4. Onderwijspsychologie (Span) en *Deelgebieden*: 5. Didaxologie en curriculumtheorie (Creemers), 6. Onderwijskun-de en Innovatie (Lagerweij), 7. Onderwijskunde en beleid (Van Wieringen), 8. Onderwijseconomie (Van Imhoff), 11. Onderwijsrecht (Drop), 12. Onderwijstechnologie en onderwijskundige technolo-gie (Plomp en Verhagen) en 13. Over algemene en vergelijkende onderwijskunde (Vos). Alle universi-teiten waar onderwijskunde wordt doceerd zijn dus vertegenwoordigd, zij het dat de randstad met 8 auteurs een aanzienlijk zwaarder accent krijgt dan de rest: Nijmegen (1), Groningen (1) en Twente (2, 1 bijdrage).

In het inleidend hoofdstuk 'Onderwijskunde' had men gehoopt van de redacteuren te vernemen waarop hun indeling in basisdisciplines en deelgebieden berust. Maar meer dan dat de recente ontwikkeling van de interdisciplinaire onder-wijskunde wordt gekenmerkt door 'een vorm van samenwerking tussen de monodisciplines peda-gogiek, psychologie en sociologie' en dat 'kernge-bieden' als curriculumontwikkeling, innovatie e.d.

en dat verder de 'studie van het onderwijs op basis van geheel andere disciplines, zoals onderwijsrecht, onderwijs economie en onderwijstechnologie' tot de onderwijskundige wetenschappen worden gerekend vinden wij daar helaas niet. Ondergetekende rekenende in 1968 'pedagogische, didactische, psychologische, sociologische, cultuur-antropologische, economische en juridische aspecten' tot het 'corpus' ('body of knowledge', zouden wij thans zeggen) van de onderwijskunde en hij kan nog steeds niet inzien waarom de meer recente disciplines onderwijs economie en onderwijsrecht, die, evenals de drie oudere mono-disciplines tezamen, het gehele micro-, meso- en macro-terrein van het onderwijs bestuderen vanuit de economische en juridische optiek 'deelgebieden' zouden moeten heten. Het ontbreken van de cultuur-antropologische optiek, behoudens enkele opmerkingen daarover in het laatste hoofdstuk, acht ik in deze tijd waarin ethnische groepen soms al de helft van de populatie van een basisschool uitmaken echt een gemis dat in een tweede druk zou moeten worden goed gemaakt.

Alle hoofdstukken apart te bespreken zou te veel van deze kolommen in beslag nemen. Met enkele opmerkingen moet worden volstaan. Men leze deze inleiding zelf. De kenner van het vakgebied treft er weinig nieuws in aan, maar dat is ook niet de bedoeling van een inleidend boek.

Carpay bespreekt in zijn lezenswaardige bijdrage de pedagogiek vooral als ideeëngeschiedenis, beheerst door antropologische constanten en de daaruit voortvloeiende praktijkleer. De meeste pedagogische denkers treffen wij aan. Het gemis van Montessori en Dewey, wier voornaamste werken op het terrein van de pedagogiek liggen, wordt vooral voor wat de laatste betreft vergoed door Span. Hij ontleent in zijn aantrekkelijke bijdrage volgens eigen bewering nogal wat voorbeelden aan 'Onderwijzen en leren op de basisschool' van De Corte e.a., dat door ondergetekende in deze kolommen 1983, 60, 10, waarderend werd besproken. Meijns hoofdstuk bestrijkt het brede terrein van de onderwijs sociologie, dat overlappingen vertoont met onderwijs beleid en onderwijs economie en dat zich ook beweegt op de gebieden van curriculum en organisatiekunde, maar waarin uiteraard de problematiek van de gelijke kansen veel aandacht krijgt, een overzicht waarin Jungbluth tot onze verbazing ontbreekt. De bijdrage van Creemers bestrijkt een uitgebreid terrein van didactiek (tegenwoordig soms didaxologie genoemd, zoals ook hier) en curriculumtheorie, waarvan op bekwame wijze verslag wordt gedaan. Soms vergeet hij even dat hij een inleiding schrijft, bijv. waar hij op p. 114 vermeldt dat over effectiviteit en uitvoerbaarheid van groepeeringsvormen de laatste tijd een aantal meta-analytische studies zijn verschenen zonder uit te leggen wat dat voor soort studies zijn. Lagerweij beproeft de verschillende benaderingswijzen binnen de innovatietheorieën te verzoenen, maar constateert dat er

vanuit verschillende vormingsconcepten toch verschillen blijven.

Van Wieringen bespreekt vanuit 'toevoerdisciplines' als sociologie, politicologie en bestuurskunde het onderwijsbeleid in een bijdrage die zijn aantrekkelijkheid mede ontleent aan de actualiteit van de problematiek.

Aan het begin van het door hem geschreven hoofdstuk staat een goed voorbeeld van de prikkelende 'eye openers', waarmee de auteurs hun bijdrage beginnen, dat ik hier citeer: 'Het NOS-journaal laat drie wethouders van onderwijs zien met in hun handen de oogst van één jaar belastend materiaal: enkele honderden circulaire. De regelwoede van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen dreigt nu werkelijk ten hemel schreiend te worden, klagen de wethouders. Er worden niet alleen te veel circulaire verzonden, ze zijn bovendien onduidelijk, slecht op elkaar afgestemd, meestal te laat verstuurd'. Wie dan nog niet in medias res is! Want wie beter dan deze auteur kan zich de verantwoordiging van de wethouders – en vergeten wij de schoolleiders niet – voorstellen? Veenmans korte bijdrage is als steeds interessant en laat ook goed de problematiek van docenten en hun opleidingen zien. Het tweede ondersteuningsgebied, dat van de begeleiding, wordt helder ingeleid door Lagerweij. Het door Van Imhoff geschreven hoofdstuk wekt om verschillende redenen de belangstelling, maar in het bijzonder doordat het duidelijk maakt waarom zich in een tijd van teruglopende economische groei o.a. knelpunten voordoen in een toch belangrijk terrein van participatieonderwijs als het leerlingwezen. De bijdrage van Drop over dit voor outsiders moeilijke gebied van het onderwijsrecht beweegt zich, hoe lezenswaardig ook, toch meer op expertniveau dan op noviceniveau, wat van een inleiding niet mocht worden verwacht.

Het zeer heldere door Plomp en Verhagen geschreven hoofdstuk maakt een onderscheid tussen onderwijstechnologie 1 (apparatenkunde) en onderwijstechnologie 2 (programmatuorontwikkelingskunde) enerzijds en onderwijskundige technologie anderzijds. De laatste omschrijven zij als 'de kennis en de kunde om op systematische wijze oplossingen voor onderwijs(kundige) problemen te ontwikkelen en te implementeren' (p.265). Zij is vooral gericht op de ontwerpleer volgens het algemeen model voor een systematische probleemaanpak van Plomp, met als fasen: vooronderzoek; ontwerp; realisatie/constructie; test, evaluatie en revisie; implementatie. Deze laatste is trouwens steeds in het zicht ook in de voorafgaande fasen, waarin voortdurend terugkoppeling vanuit het veld geschiedt.

Het afsluitend hoofdstuk van Vos behoort ook tot het deel 'deelgebieden', en dat terwijl de auteur opmerkt: 'Aan deze algemene en theoretische invalshoek (sic! A.K.) werd een integrerende en ondersteunende taak toegekend', hetgeen ook de mening van Vos is.

De spanning die het groeiproces binnen de interdisciplinaire onderwijskunde opwekt is ook voelbaar in het Nawoord dat met het W.R.R.-rapport uit 1986 pleit voor een streven naar integratie dat gepaard gaat 'met de erkenning van de differentiatie: gedifferentieerde integratie' (p.312).

Het besproken boek balanceert op het slappe koord van de gedifferentieerde integratie, maar slaagt er in het algemeen in niet alleen die spanning voor geïnteresseerde 'leken' voelbaar te maken, doch ook de zin daarvan aan te tonen. Voor de doelgroep aan te bevelen. Voor anderen aardig om kennis van te nemen.

A.M.P. Knoers

Bullens, R., *Beroepskeuze in het LBO-IBO. Over de ontwikkeling van een beroepeninterestetest*. Swets & Zeitlinger, Lisse, 1987, 160 pag., f50,-, ISBN 90 265 0791 7.

In dit boek dat onder nummer 65 verschenen is in de reeks sociaal-wetenschappelijke proefschriften relevant voor de hulpverlening, beschrijft de auteur de ontwikkeling van de Alphense beroepentest voor jongens en die voor meisjes, de ALBERT-J en de ALBERT-M. Voordat hij dat doet, schetst hij de ontwikkelingen van het onderwijsbestel in Nederland en gaat hij na welke plaats het beroepskeuze-proces toebedeeld krijgt binnen het onderwijs (hoofdstuk 1). Vervolgens wordt een overzicht van de belangrijkste stromingen binnen de theorievorming op het gebied van de beroepskeuze gegeven (hoofdstuk 2) en komen de belangrijkste geachte theoretische aspecten van de beroepskeuzebegeleiding in de praktijk aan de orde (hoofdstuk 3). In hoofdstuk 4 wordt behalve de inhoud en de structuur van de Alphense beroepentest ook een door de auteur ontworpen vragenlijst besproken, die gebruikt is ter validering van de ALBERT-J en ALBERT-M. Gegevens over betrouwbaarheid, validiteit en normering van de beroepentest en een inhoudsanalyse van de vragenlijst zijn te vinden in hoofdstuk 5. Ten slotte worden in hoofdstuk 6 de onderzoeksresultaten kritisch onder de loep genomen en wordt teruggeblikt naar de vraagstellingen van de studie:

- de plaats van beroepskeuze en -begeleiding binnen het huidige en toekomstige onderwijsstelsel;
- de beroepskeuzetheorie(ën) van waaruit het interesse-instrument gefundeerd kan worden;
- de plaats van een interesse-instrument binnen de beroepskeuzebegeleiding en de voorwaarden waaraan een interestetest die speciaal ontwikkeld is voor LBO-IBO leerlingen moet voldoen én
- de mate waarin het ontwikkelde interesse-instrument aan de psychometrische eisen voldoet (p.9).

Bij het geven van een overzicht van de voor de beroepskeuze relevante ontwikkelingen binnen het onderwijsstelsel baseert de schrijver zich voornamelijk op twee recente overzichtsstudies. Hij doet dat om tot een zo beknopt mogelijk overzicht te komen. Waarom dat overzicht zo kort moet zijn, wordt niet duidelijk. Het hoofdstuk is duidelijk, maar zou wat mij betreft best wat uitgebreider mogen zijn. Zo wordt bijvoorbeeld vermeld 'in theorie zit de leerling nog niet vast aan het type onderwijs waarvoor hij heeft gekozen maar in de praktijk blijkt de leerling niet meer vanuit het beroepsvoorbereidend naar het algemeen voortgezet onderwijs gesluisd te kunnen worden' (p.15). Niet vermeld is dat de brugklas van een school voor beroepsonderwijs in de praktijk geen brugklas is maar het eerste leerjaar van het betreffende onderwijstype. Een leerling die in de brugklas van de LTS zit zal waarschijnlijk op dat schooltype blijven. De kans dat hij na de brugklas naar de tweede klas van het landbouwonderwijs of het LEAO gaat, is zeer gering en de kans dat hij naar het LHNO gaat, minimaal.

Onder andere, gegeven dit feit, is het voor mij zeer de vraag of het wel zinvol is een beroepsinteresse instrument als de ALBERT te maken. De ALBERT-J omvat twaalf schaaldimensies. Eén daarvan ligt in het verlengde van de LDS (lagere detailhandelschool), één in het verlengde van het LNO (lager nautisch onderwijs), één in het verlengde van het LEAO (lager economisch en administratief onderwijs), één op het lager of individueel landbouw onderwijs en één betreft het leerlingwezen. De overige 7 betreffen het lager- en/of lager en individueel technisch onderwijs. Het LHNO-scala komt in de ALBERT-J niet voor. De auteur gaat er kennelijk van uit dat jongens geen belangstelling voor deze sector hebben, al geeft hij aan dat in uitzonderingsgevallen de jongens- én de meisjesversie afgenomen kan worden (p.74). Stel dat een leerling van een opleiding die met één schaaldimensie in de ALBERT-J vertegenwoordigd is het beroepsinteresse instrument invult. Het kan zijn dat hij hoog scoort op die ene dimensie en laag op de andere. Dat zou dan opgevat kunnen worden als een indicatie dat de leerling op het juiste schooltype zit. Maar wat kun je verder met dit gegeven in het kader van de beroepskeuzebegeleiding doen? Er is immers maar één schaaldimensie. Aangezien uit het onderzoek van Bullens blijkt dat 85% van de jongens aangeeft geen interesse te hebben in een ander soort onderwijs dan ze op dit moment volgen (p.106), is het dan wel nodig de ALBERT te gebruiken? Wat nu als een leerling van een opleiding die met één schaaldimensie in de ALBERT-J vertegenwoordigd is, hoog scoort op andere schaaldimensies?

Volgens de auteur is de ALBERT een begeleidingsinstrument bij het beroepskeuze proces. Dat houdt volgens hem onder meer in dat het belangrijk is rekening te houden met de sterk veranderende interesses van leerlingen in de leeftijd van 11 tot 16

jaar (p.58 en p.56). Het beroepsinteresse instrument is meer een (bij voorkeur herhaald) hulpmiddel binnen een langer durend beroepskeuzebegeleidingsproces om aspecten van het zelfconcept steeds verder te verhelderen dan een instrument op basis waarvan beslissingen genomen moeten worden (p.58). Het verhelderen van het zelfconcept is een mooi uitgangspunt, maar moet de leerling intussen op het schooltype blijven, terwijl de belangstelling anders gericht is? Moet hem duidelijk gemaakt worden dat de school waar hij zit toch heel aantrekkelijk is, moet hij naar een ander schooltype om zo snel mogelijk wel binnen zijn belangstellingssfeer te komen of moet ervan uitgegaan worden dat zijn interesses veranderen? Een analoge redenering kan m.i. opgesteld worden voor LTS-leerlingen die hoog scores in de sector van de op school gekozen differentiatierichting dan wel voor een andere (die al dan niet op de school die zij bezoeken aanwezig is).

Dat de predictieve validiteit van de ALBERT een moeilijk punt is, is begrijpelijk. De begripsvaliditeit wordt gemeten met de door de leerling op de (door de auteur van de ALBERT opgestelde) vragenlijst ingevulde beroepsinteresse of beroepswens van dat moment. Opvallend is dat niets vermeld wordt over leerlingen die die beroepswens (resp. vakantiebaantje of aantrekkelijke beroepen op een beroepentoonstelling) niet invullen omdat ze nog niet

weten wat ze willen worden. Weten alle leerlingen wat ze willen worden (die indruk wordt gewekt in tabel 5.16 op p.101) dan is het de vraag waarom het nog nodig is de ALBERT af te nemen. De beroepswens van het kind kan dan immers als uitgangspunt voor de beroepskeuze begeleiding genomen worden?

De vraag doet zich voor of de ALBERT niet eerder een instrument is dat zich leent voor afname bij leerlingen in de hoogste groep van het basisonderwijs, die beroepsonderwijs willen gaan volgen, dan voor afname bij leerlingen in LBO en IBO, die door de onderwijsvorm die ze volgen al aan een bepaald schooltype 'vast zitten'. De vraag blijft dan echter in hoeverre afname op het basisonderwijs zinvol is als de interesse van de leerlingen nog zo sterk wisselt.

De eerste drie hoofdstukken van het boek vind ik aan te bevelen voor wie wat meer over beroepskeuze begeleiding in het onderwijs wil weten. Qua uitgangspunt (nut of zinvolheid) heb ik – zoals uit het bovenstaande gebleken zal zijn – over de ALBERT mijn twijfels. Voor wie die niet deelt en de ALBERT gebruiken wil, zijn de overige hoofdstukken zeker belangrijk en informatief. Het boek is prettig leesbaar geschreven.

N. M. E. Neuwahl

Mededelingen

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift

12e jaargang, nr. 6, 1987

Een vragenlijst als hulpmiddel bij een leerlingvolg-systeem, door C.A.J. Aarnoutse en M.J.C. Mom-mers

De cultuur van een school: omschrijving en betekenis voor onderwijsinnovatie, door K. Staes-sens en R. Vandenbergh

Pedagogisch handelen en communicatief handelen, door J. Masschelein

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

26e jaargang, nr. 12, 1987

Ernstige psychosociale problematiek, ook een zorg voor de orthopedagogie(k), door J. van der Ploeg en M. Smit

Gedragsproblemen, een probleem voor de residen-tiële jeugdhulpverlening, door P.L. Wouda

Niet alleen en toch eenzaam, door J.D. van der Ploeg

Zeer moeilijke jongens, door K. Mesman Schultz en C. van der Hooft

Ontvangen boeken

Beishuizen, J.J., L. de Leeuw & J.H. de Swart (red.), *Cognitieve psychologie in theorie en praktijk*.

Swets & Zeitlinger, Lisse, 1987, f35,-.

Broek, P. van den, T.E. Dolle-Willemsen, A.M. van der Dussen, H.J. van Helden, J. Vedder (red.), *Leren in de praktijk*. Naar een opleidingsdidak-tiek met de onderwijspraktijk als toetssteen (SVO-Selectareeks). Academisch Boeken Cen-trum, de Lier, 1987, f38,-.

Coonen, H.W.A.M., *De opleiding van leraren basis-onderwijs* (dissertatie). K.P.C., 's-Hertogen-bosch, 1987.

Dochy, F.J. & S.J. van Luyk (red.), *Handboek Vaar-digheidsonderwijs*. Swets & Zeitlinger, 1987, f49,95.

Kreft, G.G., *Models and methods for the measure-ment of schooleffects* (dissertatie). Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 1987

Kuypers, E.L.G.E., *Spelen met beelden*. Van Gor-cum, Assen, 1987, f54,-.

Os, W. van, *Evaluatie in het hoger onderwijs*. Wol-ters-Noordhoff, Groningen, 1987, f39,50.

Peschar, J.L., *Zo vader — zo zoon, zo moeder — zo dochter?* Swets & Zeitlinger, Lisse, 1987, f42,-.

Schaerlaekens, A.M., S. Gillis, *De taalverwerving van het kind*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987, f49,50.

Wieringen, A.M.L. van, S. Karsten, J. Ax (red.), *Gemeenten en onderwijs*. Swets & Zeitlinger, Lis-se, 1987, f67,50.